

ситуація (мається на увазі інша дія у претеритумі, з якою співвідноситься дія в плюсквамперфекті).

Основним значенням плюсквамперфекта, як і футурума II, у фразеології все-таки залишається значення завершеності дії, що зумовлюється відносністю дії, вираженої цими часовими формами. Крім того, слід також звернути увагу на те, що фразеологізми дуже рідко використовуються у цих часових формах.

Таким чином, переосмислення значення фразеологічної одиниці майже не впливає на семантику часових форм німецького дієслова. Певні особливості в цій сфері має лише перфект, рідко – плюсквамперфект. Тривалість емотивності в основному виражається презенсом, претеритумом та футурумом I. Перфект та плюсквамперфект можуть виражати тривалість тільки, якщо вони беруть участь у створенні образу фразеологічної одиниці. Використання фразеологізмів у формах перфекту, плюсквамперфекту (у основних значеннях цих часових форм) та футуруму II обмежує тривалість емотивності.

Розглядаючи вплив переосмислення на можливість вираження тривалості емотивності за допомогою часових форм, слід також зазначити, що у мовленні значення часових форм також корелює з семантикою дієслів, яка теж певним чином може обумовлювати значення тривалості, тому взаємодія усіх засобів вираження тривалості емотивності може бути предметом подальших досліджень у цій галузі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бинович Л.Э., Гришин Н.Н. Немецко-русский фразеологический словарь. – М.: Русский язык, 1975. – 656 с.
2. Бойко В.Г. Немецкий перфект как форма выражения темпорально-аспектуальной соотнесенности (план речи) // Вопросы функциональной грамматики немецкого языка: Межвузовский сборник научных трудов. – Л., Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – с. 85-92
3. Домбровская Р.А. Взаимодействие временной и видовой семантики в системе немецкого глагола: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Минск, 1974. – 28 с.
4. Жеребков В.А. Опыт описания грамматической категории времени в системе немецкого глагола. – Калинин: Уч. записки. Т.72. Вып. 3. – Калининск. гос. пед. ин-т., 1970. – 200 с.
5. Крушельницкая К.Г. Очерки по сопоставительной грамматике немецкого и русского языков. – М.: Едиториал УРСС, 2006. – 264 с.
6. Павлов В.М. Темпоральные и аспектуальные признаки в семантике „временных форм“ немецкого глагола и некоторые вопросы теории грамматического значения // Теория грамматического значения и аспектологические исследования. – Л.: Наука, 1984. – С. 42-70.
7. Соболева О.В. Грамматический статус категорий вида и времени глагола в современных германских языках: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1993. – 24 с.
8. Сравнительная аспектология русского и немецкого языков / Б.М. Балин, Л.А. Бурмистрова, Л.П. Колосова и др. – Калинин: Калининск. гос. ун-т, 1979. – 86 с.
9. Толстых О.И. Аспектуальная избирательность глагольных форм времени в современном немецком языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Калинин, 1986. – 23 с.
10. Шендельс Е.И. Многозначность и синонимия в грамматике (на материале глагольных форм современного немецкого языка). – М.: Высшая школа, 1970. – 208 с.
11. Юнг В. Грамматика немецкого языка. – Санкт-Петербург: Лань, 1996. – 544 с.
12. Schmidt W. Grundfragen der deutschen Grammatik. – Berlin: Volk und Wissen, 1967. – 323 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганна Тищенко – аспірант кафедри німецької мови Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.
Наукові інтереси: фразеологія німецької мови.

ОКАЗИОНАЛЬНІ ОБРАЗНІ ПОРІВНЯННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ МОВИ

Ангеліна ЧАГЛЕЙ (Чернівці, Україна)

У статті розглянуто основні проблеми німецького фразеотворення, особлива увага присвячена образним порівнянням, як одному з джерел фразеологізації, подано опис їх семантичних характеристик та проаналізовано особливості функціонування порівнянь у сучасній німецькій пресі.

This article deals with the main problems of formation of German phraseological units. Special attention has been given to the comparative units as one of the sources of phraseologisation and their semantic descriptions. The peculiarities of functioning of comparative phraseological units in the modern German press have been analyzed.

Лексикографічний бум останніх десятиліть відображає прагнення лексикографів з оптимальною повнотою і оперативністю кодифікувати і описати все, що відбувається у

синхронній динаміці мови, яка вічно оновлюється і змінюється, скоротити неминучий розрив між реальним станом лексичної системи мови та її словниковим відображенням [1 : 35].

Зокрема одним із чинників таких змін у мові є процес фразеологізації. В її основі лежить переосмислення вільного словосполучення, в результаті якого воно набуває стійкості, відтворюваності й семантичної цілісності. Механізми творення фразеологічних одиниць завжди привертали пильну увагу дослідників цього мовного рівня (О.С. Кубрякова, В.М. Телія, О.С. Мельничук, В.Я. Михайлов, Л.А. Лебедева, І.І. Срезневський, М.В. Гамзюк, К.І. Мізін, Н. Munske, J. Korhonen та ін.). На сучасному етапі існує дві концепції становлення і розвитку фразеологічних одиниць – еволюційна та ономасіологічна [2 : 95].

Прихильники першої з них розуміють виникнення фразеологізмів як відносно повільний і тривалий процес, який полягає у поступовому отриманні словесним комплексом у сфері мовлення категоріальних фразеологічних ознак (Б.А. Ларін, М.В. Гамзюк, J. Korhonen). Прихильники ономасіологічної теорії розглядають появу фразеологізму як порівняно короткий акт, що виникає одразу і лише в мовленні (М.М. Гавриш, Ю.А. Гвоздарев).

Загалом, фразеологізми можуть утворюватися, з одного боку, від вільних словосполучень (первинна фразеологізація – прим. авт.), з іншого боку – внаслідок семантичного переосмислення певних компонентів або ж як похідні від вже існуючих ідіом (вторинна фразеологізація – прим. авт.) [11 : 385].

Ми дотримуємося еволюційної концепції і погоджуємося з тим, що процес утворення нових фразеологізмів проходить у декілька етапів: спочатку це вільне словосполучення або okazіональна форма, яка була застосована для якоїсь певної ситуації. Якщо okazіональна форма входить у загальний вжиток, вона стає узуальною і тільки після цього вводиться до лексикографічних джерел.

Мета нашої статті – дослідити образні порівняння як джерело утворення нових фразеологізмів, розглянути їх функціональні особливості та структурно-семантичні характеристики. Завданням статті є проаналізувати вживання некодифікованих образних порівнянь у німецькомовній пресі, визначити шляхи їх лексикалізації та долучення до фразеологічного фонду мови. Невирішеність цієї проблеми в сучасному мовознавстві і визначає її актуальність.

Загальноприйнятим є визначення порівняльних фразеологізмів як стійких відтворювальних словосполук, фразеологічна специфіка яких базується на традиційному порівнянні [9 : 48]. Фундаментальною працею з компаративної фразеології є дослідження К.І. Мізіна. Автор теж притримується концепції первинного та вторинного фразотвору та вважає, зокрема, що переважна більшість порівняльних сполучень мають у собі метафору. І, власне, сам процес фразеологізації полягає в перетворенні компаративного значення словосполучення в метафоричне [5: 17]. Проте метафору не можна вважати основним способом формування фразеологічного фонду мови: цьому заважають такі властивості стійких висловлень, як архаїчність, амбівалентність та експресивність [5: 17].

Матеріалом нашого дослідження слугували стійкі словосполучення вибрані з газет „die Zeit“ та „Rheinischer Merkur“, методом суцільної вибірки. Зібраний нами корпус фразеологізмів, ми перевірили за німецькими фразеологічними словниками. За основу були взяті словники Duden „Redewendungen“ [14], „Deutsche Idiomatik“ В. Фрідріха [15], а також „Lexikon der Redensarten“ К. Мюллера [16]. За результатами перевірки виявилось, що із загальної кількості, 89 фразеологічних порівнянь, близько 43 виразів (48 %) не кодифіковані в жодному з цих словників. Це такі образні порівняння, як наприклад:

- „Es wird gehandelt wie auf einem Basar“,
- „Probleme starten wie eine Silvesterrakete“,
- „sich wie Könige fühlen“,
- „wie die Köpfe einer Hydra entstehen“,
- „sich wie im Dschungel vorkommen“,
- „sich wie die Zecken in die Haut krallen“,

„wie Balsam auf die Seele wirken“,
 „Demokratie kann nicht importiert werden, wie die Tulpen aus Holland“,
 „etw. steigt in die Höhe, wie ein freigelassener Gasballon“,
 „wie losgelassene Hunde sein“,
 „Politik funktioniert wie Judo“,
 „allgegenwärtig wie Seuche sein“ та ін.

Якщо проаналізувати кількісні показники обох газет, то більше некодифікованих порівнянь зустрічається у газеті „Die Zeit“ (58 %) порівняно з „Rheinischer Merkur“ (41%). Що ж стосується структурної характеристики цих порівнянь, то майже всі вони з'єднані порівняльним сполучником *wie* і лише чотири з них мають сполучник *als* (усі зустрічаються в газеті „Rheinischer Merkur“), наприклад:

„Die USA erscheinen **als** die Hoffnung der Welt“,
 „Deutschland gilt **als** Schlusslicht bei dem breitrandigen Internet“,
 „sich **als** Bumerang entpuppen“,
 „G. Schröder sieht sich **als** Bauer, der gesät hat und jetzt auf die Ernte wartet“.

Твердження про переважання сполучника *wie* знаходимо і в інших наукових працях [7 : 96, 9 : 49]. Дослідники теж відзначають, що фразеологічні словники тільки в незначній кількості фіксують образні порівняння [7 : 99], які проте дуже часто зустрічаються в різноманітних літературних творах [6 : 47-52].

Переконаливим ми вважаємо твердження М.В. Гамзюка про те, що важливим чинником унесенні оказіональних утворень у склад мови є так звана „соціальна апробація“, коли вирази сприймаються мовним колективом як мовні знаки і є регулярно відтворюваними одиницями усього мовного колективу або певної його частини [2 : 96].

Що ж стосується нашої вибірки, то, щоб з'ясувати, чи мова йде про оказіоналізми чи про новоутворення у фразеології, нами був проведений психолінгвістичний експеримент у формі анкетування. Близько шістдесятим опитуваним рідномовцям (від 25 до 65 років) була представлена анкета з некодифікованими виразами та запитанням, чи вони ці вирази знають і чи самі застосовують. Результати засвідчили існування багатьох новоутворень, які, тим не менш, є всім відомими і ввійшли до загального вжитку.

Зокрема, найвищим ступенем вживаності користуються такі образні порівняння, як: *etw. ist wie russisches Roulette* – „як російська рулетка“, *etw. zieht sich wie Kaugummi* – „розтягуватися, як жувальна гумка“, *es geht zu wie auf dem Basar* – „як на базарі“. І, якщо вважати, що порівняльні словосполучення є важливим атрибутом експресивної фразеології, то в наведених прикладах чітко проявляються саме негативні характеристики предметів чи явищ. Наприклад, вираз „*sich wie ein Kaugummi ziehen*“ - „розтягуватися як жувальна гумка“, у статті про становище східноєвропейських країн, нових членів Європейського Союзу і, зокрема, скарги на страшенну корупцію в Чехії і на закони, які можна „розтягнути“ на різні смаки, як жувальну гумку:

„...Korruption? Gibt es überall, kommt immer nur darauf an, inwieweit man sie zulässt. ...die Umständlichkeit der Behörden... Auch Rechtsgeschäfte wie etwa Kündigungen oder Immobilienkäufe **ziehen sich wie Kaugummi**. Ohne richtigen Verbindungen und professionelle Hilfe sei man da verloren...“ [RM від 16.09.04, с. 13].

Ми погоджуємося із твердженням І.І. Чернишової, що порівняльні сполучення з негативною оцінкою належать в основному до розмовно- побутового мовлення [9 : 53]. У газетному контексті вони є особливо гіперболічними, вдало передають негативне відношення мовця, іронію, насмішку. Наприклад, сполучення „*wie auf dem Basar*“:

„Ein erfolgreicher Tag war es für die amerikanische Demokratie. Es stimmten so viele Menschen ab wie nie seit der Wahl John F. Kennedys. Bis zu sieben Stunden warteten die Wähler darauf, ihre Stimme abzugeben... **Wie auf einem Bazar mischten sich** Wähler, Helfer, Rechtsanwälte und Journalisten... Demokraten streuten Gerüchte: Republikaner, die bereits abgestimmt hatten, stünden erneut in der Schlange, um die Wartezeiten für potenzielle Kerry-Wähler zu verlängern und sie so abzuschrecken...“ [RM від 04.11.04, с.3]

- стаття про чергові вибори президента США, в якій згадується про сум'яття серед виборців, які поводити себе як на базарі, про залякування та плутанину під час голосування. Порівняння *sich mischen wie auf einem Basar* вживається з легкою іронією, ніби підкреслює, що навіть в Америці, яка по всьому світові виступає гарантом демократії, не все відбувається так бездоганно, як хотілося.

Якщо говорити про експресивне навантаження образних порівнянь, то їх „ефективність“ досягається завдяки тому, що вони завжди апелюють до першообразу, викликаючи при цьому певне уявлення. Одним з основних призначень порівнянь вважається підсилення чуттєвої наочності образів, надання їм більшої виразності [5 : 19]. Наприклад - порівняння „*etw. wie ein Schwamm saugen*“ – „всмоктувати щось як губка“:

„*Zu welchem Preis China sein starkes Wachstum erkaufte hat, zeigte eine Untersuchung des Pekinger Staatsrates. Wie ein Schwamm saugt sich China Rohstoffe und Energie von außen auf, die Folge sind immer höhere Importpreise...Spätestens von 2005 an droht China erstmals auch zum Nettoimporteur von Kohle zu werden*“ [RM від 24.06.04, с. 14]

- у статті аналізується загрозливе становище світової економіки через нестачу природних ресурсів. Головною причиною цього вбачається Китай, який купив собі економічне зростання дорогою ціною, а саме імпортуванням лівової частки вугілля та нафти, що, у свою чергу, спричинить подорожчання цих ресурсів.

Отже, за результатами дослідження, в сучасній німецькій пресі зустрічається велика кількість образних порівнянь, не кодифікованих в лексикографічних джерелах. Безперечно, що це вже повністю узуалізовані одиниці. Хоча вони ще не внесені до словникового запасу мови, проте, за результатами опитування, володіють стійкістю, є загальновідомими та вживаними і виступають важливим джерелом поповнення фразеологічного складу мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеев М.А. Фразеологизация как источник пополнения словарного запаса языка// Проблемы фразеологической и лексической семантики: Материалы Междунар. научн. конф. (Кострома, 18-20 марта 2004г.) – М.: ООО «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2004. – с. 35-41.
2. Гамзюк М.В. Емотивный компонент значения у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови). – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – 256 с.
3. Лисенка Н.Г. Фразеологічні інновації у сучасній німецькій мові: когнітивний та функціональний аспекти. – Автореф. канд. дис. – Львів 2004. – 20с.
4. Мізін К. Компаративна фразеологія : Монографія. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2007. – 168с.
5. Михайлов В.Я. Общая характеристика компаративной фразеологии// Вопросы немецкой фразеологии: Вопросы фразеологии и методики преподавания немецкого языка. – Вып. 2. – Челябинск, 1972.
6. Тимошук Н.П. Порівняння та компаративні фразеологізми романів Йозефа Рота// Науковий вісник ЧНУ. – Вип. 168. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 95- 103.
7. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. – Харків: Основа, 1990,- 167 с.
8. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка.– М., 1970. – 200 с.
9. Н.Н. Munske. Wie entstehen Phraseologismen. In: Vielfalt des Deutschen. Festschrift für W. Besch/ K. J. Mattheier. (Hrsg.)- Frankfurt a. Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1993. - S. 481-516.
10. J. Korhonen. Zur historischen Entwicklung von Verbidiomen im 19. und 20. Jahrhundert. In: Sandig, B.: Europhras 92 Tendenzen der Phraseologieforschung (= Studien zur Phraseologie und Parömiologie1). – Bochum, 1994. – S. 375-409.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Rheinischer Merkur.- №№ 30, 31, 35, 37, 44, 45, 50, 51, 52. – 2004- 2005pp.
2. Die Zeit. - №№ 5, 12, 43, 46, 51. – 2004- 2008pp.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Duden: Wörterbuch der deutschen Idiomatik./ Hrsg. von der Dudenredaktion. – Bd. 11. - Mannheim, 2002. – 955 S.
2. W. Friederich. Moderne deutsche Idiomatik. Systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen. – München, 1966.
3. K. Müller. Lexikon der Redensarten; ihre Bedeutung und Herkunft. – Gütersloh, 1994.
4. H. Schemann. Deutsche Idiomatik: die deutschen Redewendungen im Kontext.– 1. Auflage. – Stuttgart, Dresden: Klett Verlag für Wissen und Bildung. – 1993. – 1037 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ангеліна Чаглей – аспірантка кафедри германського, загального та порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Наукові інтереси: фразеологія німецької мови.